

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

С. В. ФЕДОНЮК

**ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

Робоча навчальна програма дисципліни

Редакційно-видавничий відділ „Вежа”
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Луцьк – 2008

УДК 327.7(100)(075.8)

ББК 66.4(0).633.73

Ф 32

Рекомендовано до друку методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 4 від 19.12.2008)

Рецензенти:

Патійчук В. О., кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародної інформації Волинського національного університету імені Лесі Українки

Кулик С. М., кандидат політичних наук, доцент кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Федонюк С. В.

Ф 32

Геополітичні аспекти євроатлантичної інтеграції України:
Метод. рек.– Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. націон. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008.– 28 с.

У виданні запропоновано розробки тем до навчальної дисципліни «Геополітичні аспекти євроатлантичної інтеграції України» як вибіркової для напрямку «Міжнародні відносини».

УДК 327.7(100)(075.8)

ББК 66.4(0).633.73

Видання підготовлено у рамках проекту «Навчально-методичне забезпечення вивчення питань міжнародної безпеки та євроатлантичної інтеграції України» у зв'язку із виконанням у 2008 році загальнодержавних організаційно-аналітичних та науково-методологічних заходів Цільового плану „Україна-НАТО”.

© Федонюк С. В., 2008
© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2008
© Федонюк С. В. (обкладинка), 2008

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Напрямок: 0304 – міжнародні відносини. Спеціальність: 8.030401 – „Міжнародні відносини” Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр.	<i>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 2</i> <i>Загальна кількість годин: 36</i> Тип дисципліни: вільного вибору студентом <i>Рік підготовки: 5</i> <i>Семестр: 9-й</i> <i>Лекції: 12 год</i> <i>Семінари: 6 год</i> <i>Самостійна робота: 20 год</i> <i>Індивідуальна робота:</i> виконання індивідуальних науково-дослідницьких завдань <i>Вид контролю: залік</i>

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

„Геополітичні аспекти євроатлантичної інтеграції України” є вибірковою дисципліною освітньо-професійної програми підготовки фахівців спеціальності 8.030401 – „Міжнародні відносини” освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр”.

Мета вивчення курсу: ознайомити студентів із геополітичною проблематикою розвитку євроатлантичних процесів у Центральній та Східній Європі та участі в них України, пов'язаними з цим проблемами формування регіональної і міжнародної безпеки.

Завданням курсу є комплексне вивчення основних аспектів формування геополітичної ситуації у зв'язку із перспективами розширення НАТО та інтеграції України до євроатлантичних структур.

Місце у структурно-логічній схемі спеціальності. Курс ґрунтується на таких попередніх дисциплінах: „Теорія міжнародних відносин”, „Історія міжнародних відносин”, „Зовнішня політика України”, „Міжнародне право”, „Країнознавство”, „Конфліктологія та теорія переговорів”, „Міжнародні організації”, „Міжнародні конфлікти”, „Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних

відносинах”, „Зовнішня політика країн (регіонів) світу” тощо. Він є основою для вивчення таких навчальних дисциплін магістерської підготовки: „Національна безпека України”, „Аналіз та прогнозування зовнішньої політики”, „Демократичне врядування та культура миру”, „Проблеми розширення ЄС і НАТО”, „Політико-правові системи країн світу”, „Геополітичне середовище і геополітична орієнтація країн регіону” та виконання дипломних робіт.

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ

№	Назва теми	Лекції	Семинар. заняття	Самост. робота
1	Становлення України як суб'єкта в системі трансатлантичних відносин	2	-	2
2	Геополітичне місце України в світовому розподілі сил	2	2	2
3	Роль і місце України в геополітичних пріоритетах США та їх європейських союзників	2	2	4
4	Євроатлантичний вибір України як чинник в системі геополітичних пріоритетів Російської Федерації	2	-	4
5	Стратегічні цілі інтеграції України із євроатлантичними структурами безпеки	2	2	4
6	Україна і НАТО	2	-	2
	Всього годин:	12	6	18

ТЕМАТИКА ЗАНЯТЬ

Становлення України як суб'єкта в системі трансатлантичних відносин

Тези до теми:

Україна – держава з порівняно великою територією, найбільшою серед європейських держав (окрім Росії) сухопутними кордонами протяжністю понад 8000 км, по суші межує з сімома державами, омивається двома морями. Має протяжний (1925,8 км.) сухопутний кордон з Російською Федерацією.

Україна володіє багатими природними ресурсами, великим промисловим потенціалом, солідною науково-технічною базою.

У структурі національного доходу провідне місце (близько 50 %) займає промисловість. Суттєве значення (близько чверті) має сільське господарство.

Промислові потужності розміщені по території держави нерівномірно, концентруючись у східних, переважно російськомовних і територіально наближених до Росії, областях.

Україна затвердила себе повноправним суб'єктом європейської і світової спільноти, стала важливим чинником стабільності на європейському континенті.

Україна наполегливо реалізує свій стратегічний курс на інтеграцію в Європейський Союз, що є одним з основних зовнішньополітичних пріоритетів країни.

Зовнішня політика України характеризується збалансованістю, передбаченістю і зваженістю.

Важливу роль виконує Україна в миротворчих процесах.

Історично Україна оцінювалася сусідніми, більш потужними, державами, як периферія, «прикордонна територія». У російській мові назва держави співзвучна виразу «біля краю» («у края»).

Україна відчула на собі вплив різних культур і цивілізацій: від античних (Боспорське і Скіфське царства, античні міста-держави північного причорномор'я), феодальних (Київська Русь, Візантія, Скандинавія, Велике Князівство Литовське, Польща, Османська імперія) та нового часу (Польща, Росія. Важливе значення для України мав вплив релігій (візантійське і руське православ'я, католицизм, уніатство, а згодом – протестантизм).

Традиції державотворення в Україні – давні, але переважно неуспішні (військова козацька держава – Запорізька січ, автономія у складі Російської імперії, УНР, Українська держава)

Територія України переважно знаходилася під чийм-небудь військово-політичним впливом, протекторатом.

Геополітичне місце України в світовому розподілі сил

Тези до теми:

З точки зору зарубіжних політологів Україну рідко розглядається як держава, яка має геополітичний сенс: у неї немає ні глобальної могутньої, єдиної для всієї держави культурної ідеї, ні етнічної винятковості, ні географічної унікальності.

Традиційний погляд українських політиків на ставлення до України інших держав в особі світових державних еліт полягає у тому, що Україна займає важливе місце в світовій політиці, є протиположною Росії і може розглядатися як потенційний кандидат на вступ до Європейського Союзу.

Світова політика існує без урахування кроків України, але з урахуванням України як території.

Україна практично не застосовує активної зовнішньої політики, пов'язаної з реалізацією власних інтересів за межами своєї території.

Зовнішня політика України поки не настільки активна, щоб впливати на рішення інших держав.

“Україна займає особливе місце в обстановці безпеки в Євроатлантичному регіоні і є важливим і цінним партнером в справі захисту стабільності і загальних демократичних цінностей.” (стаття 37 “Стратегічної концепції НАТО” (1999 р.).

Порівняємо: (ст. 36 “Стратегічної концепції...”): “Росія виконує виняткову роль в забезпеченні євроатлантичної безпеки.”

Порівняємо: “особливе місце” України та “виняткову роль” Росії.

Після приєднання країн Центральної та Східної Європи до НАТО і фактичної зміни геополітичної ситуації у регіоні роль України як чинника стабільності у Європі посилилася.

Роль і місце України в геополітичних пріоритетах США та їх європейських союзників

Тези до теми:

В зовнішньополітичних інтересах США і головних європейських союзників по НАТО основна увага надається Росії, яка за історичними і культурними традиціями, географічним положенням, національним складом є, конгломератом народів, об'єднаних сильною державною владою, по суті, імперією.

Україна може розглядатися як потенційний союзник Росії, котра за умови консолідації з Україною та Білоруссю буде здатна ставити і вирішувати проблеми світового масштабу.

Росія розглядає політику США та НАТО щодо України як недопущення союзницьких відносин з Росією (тзв. політика “превентивного усунення можливого конкурента”).

У західних геополітичних теоріях місце України іноді показується як малозначної держави між зоною англосаксонського впливу та Хартлендом (за Хелфордом Маккіндером), яка виконує службову роль в обмеженні російської експансії.

За умови ускладнення стосунків Росії з США та НАТО, що спостерігається, зокрема, після загострення ситуації на Кавказі у серпня 2008 р., перспективи України можуть оцінюватися іншими державами (як Росією, так і членами НАТО) як:

- суверенний суб'єкт “особливого поясу” держав навколо Росії;
- залежний сателіт Росії;
- член політичного чи оборонного союзу (ЄС, НАТО), або іншої спілки;
- учасник специфічних регіональних проєктів співпраці (Прибалтика і Україна, ГУАМ тощо) з орієнтацією на співпрацю з США та країнами Європи.

Перспектива самодостатньої держави фактично не розглядається.

Протягом 1990-х 2000-х рр спостерігається загострення загострення у “точках протистояння” Росії у Прибалтиці, на Кавказі, Балканах, у Чорноморських протоках, в гирлі Дунаю, басейнах Чорного і Каспійського морів.

Україна у цій системі становить великий геополітичний інтерес внаслідок географічного положення території і внутрішньої політичної нестабільності.

Геополітичні перспективи України з такого пункту бачення пов'язані із зацікавленістю Росії (з огляду на пересторогу щодо усунення її від впливу на розвиток подій у Середземномор'ї та Центральній Європі) у збереженні, або й посиленні впливу на Україну.

Особливе значення має утримання Росією позицій Чорноморського флоту у Криму як засобу впливу на розвиток подій на прилеглих до Чорного моря територіях.

Україна займає важливе транзитне положення в басейні Чорного моря, гирлі Дунаю та на шляхах сировинних ресурсів (включаючи енергоносії) з басейнів Каспію і Середньої Азії до Європи.

Ставлення до України змінюється із посиленням позицій США у зазначених вище пунктах та ослабленням контролю над ними Російської Федерації і втратою останньої статусу світової держави.

Будучи суверенною державою, Україна, по суті, є гарантом неможливості повернення до порядку часів СРСР.

За умови стабільних партнерських відносин між Росією та США і НАТО, Україні могла бути відведена роль економічно неспроможної, в культурному відношенні відсталой, але юридично незалежної держави.

У випадку посилення позицій США у регіоні Центральної та Східної Європи, на Балканах та на Кавказі (що спостерігається) Україна має перспективи зміцнення співпраці з НАТО, або й приєднання до Альянсу що, прроте, означатиме загострення стосунків з Росією.

Євроатлантичний вибір України як чинник в системі геополітичних пріоритетів Російської Федерації

Тези до теми:

Формування зовнішньополітичних пріоритетів пов'язане з об'єктивним ослабленням стратегічного (економічного, військового, культурного тощо) потенціалу Росії і втрати Росією (як спадкоємицею СРСР) статусу "другого полюсу сили".

Ієрархія зовнішньополітичних інтересів Росії має чотири рівні:

- взаємодія з країнами "ближнього зарубіжжя" з метою встановлення максимально тісних, бажано, союзницьких відносин, в яких провідну роль виконуватиме Російська Федерація;

- взаємодія з країнами Центральної та Східної Європи з метою залучення їх в орбіту реалізації геополітичних інтересів Російської Федерації;
- взаємодія з державами Близького і Далекого Сходу з метою реалізації програми "багатополюсного світу";
- взаємодія із західноєвропейськими державами з метою дипломатичного забезпечення вирішення поставлених завдань.

Кінцевою метою зовнішньої політики РФ, очевидно, є відновлення втраченого статусу світової держави.

Зважаючи на зазначені риси геополітичної ситуації, Україні при рішенні поставлених Росією завдань відводиться особливе місце, оскільки Україна є ключовою ланкою у формуванні зовнішньополітичної стратегії Російської Федерації відносно країн "ближнього зарубіжжя".

У своїй внутрішній та зовнішній політиці Росія дотримується таких тез щодо особливої ролі України у формуванні ієрархії зовнішньополітичних пріоритетів:

- вихідним пунктом російської державності є Київська Русь, а відтак остаточне розмежування України і Росії ставить під сумнів історичну спадкоємність державної влади в РФ (без України історія Росії не має початку і, отже, позбавляється значення), повернення України у сферу російського впливу в історіософському плані є умовою можливості існування російської державності;
- оскільки за своєю природою, історичними традиціями, цивілізаційним типом Росія є континентальною імперією, суть якої полягає в об'єднанні під егідою сильної влади різних народів за принципом цивілізаційної ідентичності, а в Російській імперії (як би в різні часи вона не називалася) імперіоутворюючими націями були задекларовані східнослов'янські народи (великоруський, білоруський, український), остаточне державне розмежування народів великороса і українського ставить під сумнів існування Російської держави, як імперського утворення (за словами З. Бзежинській "Росія без України – не імперія"), а отже, державне розмежування України і Росії є об'єктивним джерелом розпаду російської державності і, відтак, возз'єднання України і Росії шляхом

подолання української національної ідеї є необхідною умовою відродження Росії, як суб'єкта світової історії;

- у геополітичному значенні союз України з Росією означає вихід Росії до Чорного моря, і далі – на Балкани, до Чорноморських проток, на Близький Схід і, в цілому, в Азіатський регіон, а також відродження реального союзу України і Росії забезпечило б посилення позицій РФ у Середземномор'ї, Центральній Європі, зокрема, і в контактах – перш за все - з Німеччиною, Східноєвропейськими державами, потім і – з Англією, Францією, Скандинавськими країнами;
- покращення відносин України з Росією подаватиметься останньою як умова ефективної протидії “ісламській загрозі” і зняття “східного питання”.
- через надзвичайно вигідне транзитне положення України, через територію якої проходять важливі шляхи постачання до Західної Європи російських енергоносіїв, врегулювання відносин України і Росії зніме для останньої проблему пошуків альтернативних маршрутів транзиту вуглеводнів, що може стати значущим джерелом поповнення державного бюджету РФ
- через досі тісну економічну і технологічну зв'язаність промислового виробництва України і Росії та великий господарський потенціал України розвиток кооперації з українськими підприємствами є для Росії істотним чинником розвитку економіки;

В цілому повернення України в орбіту політичного впливу Російської Федерації може повернути Росії статус світової держави.

Водночас, з позиції Росії, негативними чинниками на шляху реалізації її пріоритетів у Стосунках з Україною є:

- зовнішньополітична стратегія США і їх європейських союзників;
- недружня (як декларується офіційними особами РФ) позиція українського керівництва у питаннях стосунків з державами Кавказу (зокрема з Грузією), Балкан, Центральноєвропейськими та Балтійськими державами;

- участь України у блоці ГУАМ, який оцінюється Москвою як такий, що має антиросійську спрямованість;
- пасивна позиція України у статусі СНД, неучасть у реалізації Договору про колективну безпеку;
- активне відстоювання своїх державних інтересів Україною у питаннях щодо Севастополя, Криму і Чорноморського флоту;
- політика зміцнення статусу української мови, що подається Росією як дерусифікація.

Стратегічні цілі інтеграції України із євроатлантичними структурами безпеки

Тези до теми:

Стратегічною метою України є повномасштабна інтеграція до європейських і євроатлантичних структур.

Україна розглядає НАТО як найефективнішу структуру колективної безпеки в Європі і вагому складову системи загальноєвропейської безпеки.

Рівень і характер відносин між Україною і НАТО визначається рядом документів, серед яких: Хартія про особливе партнерство від 9 липня 1997 р., Державна програма співпраці України з Організацією північноатлантичного договору (НАТО) на період до 2001 р., затверджена 4 листопада 1998 р., Стратегія євроатлантичної інтеграції України від 23 травня 2002 р. та інші:

Спільна заява засідання Комісії Україна-НАТО на рівні глав держав та урядів

Цільовий план Україна – НАТО на 2008 рік

Цільовий план Україна - НАТО на 2007 рік

Положення про Місію України при НАТО (затверджено Указом Президента України від 19 квітня 2006 року № 319/2006)

Цільовий план Україна - НАТО на 2006 рік

Партнерство заради миру: рамковий документ (10 січня 1994 року, Брюссель) (російською)

Угода про безпеку між Урядом України і Організацією Північноатлантичного Договору (13 березня 1995 року, Брюссель)

Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного Договору (9 липня 1997 року, Мадрид)

Меморандум про взаєморозуміння щодо планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру та готовності до катастроф (16 грудня 1997 року, Брюссель)

Положення про Місію України при НАТО (Затверджено Указом Президента України від 15 вересня 1998 року №1020/98)

План дій щодо членства в НАТО (24 квітня 1999 року, Вашингтон)

Державна програма співробітництва України з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО) на 2001 - 2004 роки (затверджено Указом Президента України від 27 січня 2001 року №58/2001)

План дій "Україна-НАТО" (22 листопада 2002 року, Прага)

Меморандум про взаєморозуміння (9 липня 2002 року, Київ)

Рекомендації парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з НАТО (Схвалено Постановою ВРУ від 21 листопада 2002 року №233-IV, Київ)

Цільові плани "Україна-НАТО" (2003, 2004, 2005 рр.)

Державна програма інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції на 2004 - 2007 роки

Поглиблення співпраці Україна - НАТО: короткотермінові заходи (21 квітня 2005 року, Вільнюс)

Україна розвиває співпрацю з НАТО в політичній сфері, виходячи з існуючих політичних реалій, з метою: підвищення рівня гарантій політичної незалежності, територіальної цілісності і непорушності меж; прискорення інтеграції у європейські і євроатлантичні структури; розширення і зміцнення позицій України в механізмах, створених під егідою НАТО.

Військово-політична співпраця України з НАТО має на меті: сприяння з боку Альянсу забезпеченню національної безпеки України від зовнішніх військових загроз; сприяння реформуванню військової організації України, її збройних сил і військово-промислового комплексу.

Цілі військової співпраці України з НАТО: використання досвіду і допомоги держав-членів НАТО і країн-партнерів для реформування і будівництва збройних сил та інших військових формувань України; підвищення взаємосумісності органів управління, підрозділів і частин збройних сил України з Об'єднаними збройними силами НАТО для забезпечення їх здатності діяти спільно при виконанні загальних задач.

Україна і НАТО

Тези до теми:

Структура й історія створення НАТО.

Договір північного Атлантичного Альянсу підписаний у Вашингтоні 4 квітня 1949 р. Головне завдання - взаємний захист і колективна безпека, первинно проти загрози агресії з боку Радянського Союзу. Договір розроблявся відповідно до статті 51 статуту Організації Об'єднаних Націй, яка передбачала право колективного самозахисту регіональними організаціями.

Основним принципом НАТО є: „Сторони погоджуються що озброєна атака проти однієї або більше з них, в Європі або Північній Америці, розглядатиметься як атака проти них усіх”.

Головним органом, що визначає політику НАТО є північноатлантична рада. Військові питання НАТО розглядає комітет планування захисту.

Військовий комітет НАТО (під керівництвом комітету планування захисту), що складається із старших військових представників кожної країни-учасника НАТО, окрім Ісландії, яка представлена цивільною особою.

Збройні сили країн-членів НАТО включають призначеного в мирний час командира, котрий у разі війни виконуватиме на місцях накази військового комітету.

Відносини з НАТО мають принципово важливе значення для України.

Безпосередні відносини між Україною і НАТО мають позитивний, з погляду національних інтересів України, характер.

Україна може побоюватися, що неучасть у системі колективної безпеки може залишити її під тиском РФ, без захисту від можливих неоімперських амбіцій останньої.

Росія сприймає відносини України з НАТО як такі, що спричиняють „балансуючий”, або „стримуючий” ефект на відносини з РФ.

У НАТО наголошують на тому, що розширення військово-політичного союзу підсилить європейську безпеку в цілому і не створить нових демаркаційних ліній.

Однак питання про входження України в НАТО неминуче відображається і на внутрішній політиці Сполучених Штатів, європейських країн і Росії, воно є важливим чинником в діяльності НАТО, у відносинах між Заходом і РФ.

Існує думка, про те, що дуже велика зацікавленість Заходу в Україні може викликати протидію РФ і ускладнити і так досить напружені відносини з Москвою.

На Заході досі не існує єдиного розуміння місця і ролі України в європейській системі безпеки.

Україна не є членом Європейського Союзу і продовжує знаходитися в значній економічній залежності від РФ та відчуває її зростаючий політичний та економічний тиск, що призводить до обмеження вибору рішень, у тому числі і у сфері безпеки.

Фактично, Україна, прагнучи до зміцнення зв'язків із Заходом, має враховувати настирливі спроби РФ втягнути її у сферу своїх інтересів.

Питання вступу до НАТО викликає необхідність розробки надійної стратегії відносин між Україною та Заходом, яка має передбачати такі імперативи:

- підтримка Заходом України і перешкоджання розподілу українського суспільства на прихильників і супротивників вступу в НАТО;
- врахування можливого впливу розширення Альянсу на регіональну безпеку в Центральній Європі;
- паралельне посилення процесу наближення і вступу до Європейського Союзу;
- будь-яка стратегія НАТО щодо України повинна відповідати не тільки внутрішнім політичним потребам НАТО, але і принципу консенсусу, який Альянс визнає як провідний.

Питання вступу України до НАТО повинне враховувати і проблему взаємостосунків Заходу і РФ.

Ключовими складовими елементами стратегії НАТО щодо України повинні стати такі чинники:

- Підтримка політичної консолідації і економічного прогресу. Політичний розвиток України, успішність реформ дозволить інтегруватиметься до європейських структур, укріплять її незалежність і віддалять від радянського минулого.

Оборонна співпраця з НАТО. Співпраця у області оборони і безпеки має стати важливим компонентом стратегії спрямованої на укріплення незалежності України. НАТО доцільно сприяти Українській державі в нарощуванні вже існуючих між ними домовленостей про військову співпрацю і загальне забезпечення регіональної безпеки.

Прогрес в області військової співпраці з НАТО сприятиме оборонному будівництву України та створить умови для подальшого просування України до західної моделі розвитку.

Важливо продемонструвати, що Україна є активним членом будівництва європейської архітектури безпеки.

СИТУАЦІЙНІ ВПРАВИ

Геополітичні наслідки розширення НАТО на Західні Балкани

Країни – члени НАТО підписали Протоколи про вступ Албанії та Хорватії

9 липня 2008 р. союзники по Альянсу підписали з Албанією і Хорватією Протоколи про вступ, які відкрили цим двом країнам шлях до повноправного членства в НАТО. Міністр закордонних справ Албанії Лулзім Баша і міністр закордонних справ Хорватії Гордан Яндроківіч взяли участь у церемонії у штаб-квартирі НАТО.

Під час церемонії Генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер сказав: „Це історичне досягнення цих двох країн і усього атлантичного співтовариства націй. Обидва наші нові союзники розташовані в регіоні, який зовсім недавно був свідком першої операції Альянсу, а також був ареною першого великого конфлікту в Європі після Другої світової війни”.

Після підписання парламенти усіх країн – членів НАТО розпочнуть ратифікацію протоколів про вступ. Як тільки цей процес буде завершено в країнах, які є нинішніми членами Альянсу, Албанія і Хорватія будуть запрошені до ратифікації вступу в своїх парламентах.

Після цього ратифікаційні документи будуть передані на зберігання у Державний департамент США у Вашингтоні, який є депозитарієм Вашингтонського договору, а Албанія і Хорватія стануть повноправними членами Альянсу.

З сьогоднішнього дня і протягом усього часу до повного вступу НАТО залучатиме запрошені країни до діяльності Альянсу до максимально можливого ступеня і продовжуватиме надавати їм підтримку і допомогу в здійсненні реформ, в тому числі через План дій з підготовки до членства (ПДЧ).

Джерело: <http://www.nato.int/docu/other/ukr/updates/2008/07-july/u0709a.html>

- Чи передбачено приєднання держав до НАТО у Вашингтонському договорі?
- Про які події йдеться у зачитаній частині виступу Генерального секретаря НАТО?
- Які етапи вступу до НАТО зазначено у документі?
- Які геополітичні наслідки спричинить вступ до НАТО Албанії та Хорватії?
- Чому одночасно з Албанією та Хорватією не підписано протоколу про вступ із колишньою Югославською Республікою Македонія, яка протягом кількох років також брала участь у програмі НАТО «План дій щодо членства» (ПДЧ) з метою підготовки до можливого вступу до НАТО?

Геополітичне значення участі України в операціях НАТО

Четвертий український корабель підтримує операцію «Активні зусилля»

Корвет ВМС України «Тернопіль» вже вдруге прибув на підтримку операції «Активні зусилля». З 18 листопада по 3 грудня, у рамках боротьби НАТО з тероризмом на морі, корвет буде патрулювати і спостерігати за судноплавством у Середземномор'ї.

Україна вже вчетверте надає свої кораблі для Операції. Фрегат «Гетьман Сагайдачний» був задіяний протягом двох місяців в «Активних зусиллях» раніше цього року, а в 2007-му в ній брали участь корвети «Луцьк» та «Тернопіль».

Очікується, що рівень підтримки на 2009 рік залишиться незмінним. Україна також підтримує операцію «Активні зусилля» через обмін розвіданими.

Єдина країна-партнер, яка підтримує сьогодні всі операції та місії НАТО, Україна продовжує демонструвати свою відданість боротьбі з тероризмом й підтримку безпеці та стабільності євроатлантичної зони та поза нею.

Джерело: <http://www.nato.int/docu/other/ukr/updates/2008/11-november/u118a.html>

- Яка мета проведення операції «Активні зусилля»?
- Яке геополітичне значення має для України продовження співпраці з НАТО у рамках операції «Активні зусилля»?

Відносини Україна – НАТО

Співпраця у галузі безпеки та підтримка реформ

На Бухарестському саміті, що проходив в квітні 2008 року, глави країн – членів НАТО погодилися, що в майбутньому Україна вступить до Альянсу. НАТО буде працювати разом з Україною над вирішенням спірних питань стосовно заявки України про долучення до Плану дій щодо членства, яка буде розглянута міністрами закордонних справ країн – членів НАТО у грудні 2008.

Джерело: <http://www.nato.int/issues/nato-ukraine/topic-ukr.html>

- Які причини ствердження перспективи членства України у НАТО?
- Чому Україні тривалий час не надається План дій щодо членства у НАТО?
- Що означає заява про спільну роботу над вирішенням спірних питань стосовно заявки України про доручення до ПДЧ?

Ставлення Росії до перспектив розширення НАТО

Дмитро Рогозін, офіційний представник Росії в НАТО:

- Що стосується можливого членства України і Грузії в НАТО, то я вкрай низько оцінюю їх шанси. Якщо, звичайно, у Вашингтоні не захочуть просто зашкодити Росії за принципом "я на зло бабусі вуха відморожу". Але, з точки зору реальних справ, Грузія і Україна поки що не

відповідають стандартам, які НАТО висуває до країн-кандидатів. Більш того, сам факт запрошення Києва і Тбілісі до складу альянсу призведе до різкої дестабілізації ситуації в цих країнах і до деградації їх державності. Я не думаю, що в альянсі знайдуться гарячі голови, які бажають дестабілізації в Європі.

В першу чергу зараз потрібно очікувати прийняття до складу альянсу деяких балканських держав. Таких, як Хорватія, Македонія і Албанія. Хоча вони, звичайно, теж не дотягують до стандартів НАТО. Але, можливо, в рамках політичного рішення щодо подолання внутрішніх наслідків косовської незалежності в керівництві НАТО буде прийнято рішення про видачу запрошень цим країнам.

Джерело: <http://www.rg.ru/2008/04/02/sammit-voprosy.html> (квітень, 2008 р.)

- Чим викликана низька оцінка шансів вступу України до НАТО?
- Що означає «зашкодити Росії» у вислові Д. Рогозіна?
- Як змінювалося ставлення Росії до вступу в НАТО країн Західних Балкан?

Геополітичні перспективи системи євроатлантичної безпеки **Країни-члени НАТО обговорюють відносини з Україною та Грузією і посилюють сигнал Росії**

(2-3 грудня 2008 - Засідання міністрів закордонних справ країн-членів НАТО – штаб-квартира НАТО у Брюсселі)

Виконуючи завдання, поставлене главами держав та урядів у Бухаресті, міністри країн-членів НАТО обговорили прогрес, досягнутий Україною та Грузією щодо виконання ними вимог членства у НАТО, та обговорили найліпші шляхи надання допомоги цим країнам у проведених реформ.

Перш за все країни-члени НАТО підтвердили «усі складові рішення стосовно України та Грузії», прийнятих у Бухаресті. По-друге, міністри дійшли до висновку, що обидві ці країни зробили великі кроки вперед, проте їм обом *ще залишається виконати значну роботу*.

Відтак країни-члени НАТО прийняли рішення стосовно посилення можливостей для надання допомоги цим країнам у їх роботі, використовуючи для цього рамки існуючої Комісії Україна-НАТО та Комісії Грузія-НАТО, і не завдаючи шкоди подальшим рішенням, що мають бути прийняті стосовно ПДЧ. Крім того, міністри зійшлися на тому, що офіси інформації та зв'язку НАТО у цих країнах будуть розширені. Будуть також розроблятися Річні національні програми, які передбачатимуть щорічний аналіз країн-членами НАТО стану виконання цих програм.

Стосовно відносин НАТО з Росією міністри країн-членів Альянсу наголосили на важливості цих стосунків та знову повторили свою негативну оцінку деяких останніх дій та заяв з боку владних структур Росії. Зокрема країни-члени Альянсу закликали Росію дотримуватися міжнародних цінностей та принципів, на яких базується система міжнародної безпеки, повністю виконати усі взяті зобов'язання стосовно Грузії та утримуватися від конфронтаційних заяв і погроз щодо безпеки країн-членів Альянсу та країн-партнерів.

Підкресливши, що ніякі звичні заходи не проводилися в рамках Ради НАТО-Росія з серпня місяця (що призвело таким чином до обмеження масштабів поточного практичного співробітництва), країни-члени НАТО домовилися про виважений та поетапний підхід у найближчому майбутньому. Складовими частинами цього підходу є доручення Генеральному Секретарю НАТО відновити залучення Росії на політичному рівні та вираження готовності провести неформальні дискусії в рамках Ради НАТО-Росія.

Джерело: <http://www.nato.int/docu/other/ukr/updates/2008/12-december/u1203b.html>

- Які геополітичні перспективи мають для України рішення Брюссельського 2008 р. саміту НАТО? Як це впливає на перспективи членства України у НАТО?
- Як рішення саміту вплинуть на геополітичні перспективи українсько-російських відносин?
- Яке геополітичне значення має запровадження річних національних програм для України та Грузії?

Література

1. Авраменко С. Различные оценки „объединённой Европы” // МЖ.– 1995.– № 11–12.
2. Аналіз трансформації НАТО // НАТО-Ревю.– 2005.– Весна.
3. Андрусюк Б. Логіка зближення – це взаєморозуміння і рух назустріч // Віче.– 2002.– № 12.– С. 62–64.
4. Арбатова Н. Уроки Югославії для Росії і Запада // МЭМО.– 1995.– № 2.
5. Балицький В. Україна і НАТО: співробітництво или членство? // Екон. часоп.– XXI.– 2005.– № 3–4.– С. 30–31.
6. Барановський В. Г. Западная Европа: военно-политическая интеграция.– М.: Междунар. отношения, 1988.– 194 с.
7. Бахтєв Б. Чи можливо інтегруватися до Європи, шукаючи взірців у Азії? // Підтекст.– 1998.– № 20.
8. Бжезинський Збигнев. Велика шахматна дошка. Господство Америки і його геостратегічне імператив.– М., 1999.
9. Бжезинський Збигнев. Вне контролю. Глобальний беспорядок на кануні ХХІ століття // США. ЕПІ.– 1994.– № 4.
10. Бжезинський З. „Холодна війна та її наслідки” // Політика і час.– 1993.– № 1–2.
11. Бжезинський З. Великі перетворення // Політична думка.– 1994.– № 3.
12. Босцький Т. Доцільність вступу України до НАТО // Екон. часоп. – XXI.– 2006.– № 9–10.– С. 8–9.
13. Будкін В. С. СНД: зміни неминучі // Політика і час.– 1997.– № 11.
14. Веттиг Г. Основи безпеки в Європі (некоторые спорные вопросы) // Россия и современный мир.– 1995.– № 4.
15. Волошук П. Новий світ зійшовся клином на Європі // Підтекст.– 1997.– № 11.
16. Волошук П. НАТО та євробезпека // Підтекст.– 1997.– № 5–6.
17. Воронов К. Будущее Европы: безопасность через международные отношения // МЭМО.– 1998.– № 3.
18. Гаджиев К. От биполярной к новой конфигурации геополитических сил // МЭМО.– 1993.– № 7.
19. Гаджиев К. С. Введение в геополитику.– М., 1997.
20. Гаджиев К. С. Геополитика.– М., 1997.
21. Гець В. Куди пливти українському кораблю? // Політика і час.– 1995.– № 6.
22. Геополітичне майбутнє України. // Міжнар. наук.-практ. конф.– К., 1998.
23. Голоп'яток Л. Україна-НАТО: час прагматичних підходів // Військо України.– 2004.– № 9–10.– С. 6–8.
24. Гончар Б. М., Гончар Ю. Б. Ставлення США до проблем інтеграції країн Центрально-Східної Європи в західноєвропейські об'єднання // Питання нової та новітньої історії: Міжвід. наук. зб.– 1996.– Вип. 42.
25. Гончаренко О. Ступаючи на європейський шлях: Проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції України // Політика і час.– 2002.– № 11.– С. 33–37.
26. Горбулін В. Національна безпека України та міжнародна безпека // Політична думка.– 1997.– № 9.
27. Гречанинов В. НАТОвські перспективи України // Україна і світ сьогодні.– 2005.– 13–19 трав. (№ 18)– С. 4.
28. Гречанинов В. Шляхом євроатлантичної інтеграції // Політика і час.– 2003.– № 2.– С. 26–34.
29. Данилевський Н. Я. Россия и Европа. Взгляд на культурные и политические отношения славянского мира к германо-романскому.– М., 1991.
30. Дергачев В. А. Геополитика.– К., 2000.
31. Джусов А. Членство України в НАТО: економічний аспект // Економічний часопис – XXI.– 2005.– № 9–10.– С. 22–23.
32. Довідник НАТО.– Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2006.– 384 с.
33. Дугин А. Основи геополітики. Геополитическое будущее России.– М., 1997.
34. Дюре М. Механізм особливого партнерства // Політика і час.– 2006.– № 11.– С. 22–23.
35. Емельянов Ю. Рождение и гибель цивилизаций.– М., 2000.
36. Євроатлантична інтеграція України: інституції, політика і практика: Довідник. – К: Фонд „Європа ХХІ”, 2003. – 156 с. (www.europxxi.kiev.ua/ukrainian/book/005/009.html/)
37. Зленко А. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних перемін.– Х.: Фолио, 2004.– 559 с.
38. Зовнішньополітичні пріоритети Росії: Аналіт. доп. // Політична думка.– 1998.– № 1.
39. Зуйко О. Основні пріоритети євроатлантичної інтеграції України // Екон. часоп. – XXI.– 2006.– № 9–10.– С. 10–12.
40. Інститут аналізу питань зовнішньої політики: Трансатлантична конференція.– <http://www.ifpa.org/new/natomain.htm>.
41. Кальвокоросі П. Мировая политика после 1945 года: В 2 кн.– М., 2000.
42. Камінський С. На терезах європейської стабільності // Політика і час.– 1996.– № 2.
43. Камінський С., Дашкевич А. Політика США щодо України, Витоки. Концептуальні основи. Практична еволюція.– К., 1998.
44. Каратницький А. До обов'язків Росії не входить відновлення військового блоку радянського стилю // Політика і час.– 1994.– № 10.
45. Каспрук В. 2005 рік для України має стати часом „натівського відліку” // Надзвичайна ситуація.– 2005.– № 1.– С. 18–21.
46. Каспрук В. 2005 рік для України має стати часом „натівського відліку” // Надзвичайна ситуація.– 2005.– № 1.– С. 18–21.
47. Квицинський Ю. „Холодна війна” проиграна: что впереди? // Рос. Федерация.– 1994.– № 19.
48. Квіт С. Україна і НАТО: розмова про некорисне // Україна дипломатична: Наук. щорічник.– К., 2002.– Вип. 2.– С. 374–381.
49. Кіш С. Європа у пошуках нової ідентичності. Інституціоналізація процесів інтеграції країн Центрально-Східної Європи // Нова політика.– 1998.– № 3.
50. Кокошинський О. Співпраця з НАТО як фактор зміцнення безпеки держави: досвід і перспективи України // Екон. часоп. – XXI.– 2005.– № 3–4.– С. 28–29.
51. Колчин С. Россия – ближнее зарубежье: взаимоотношение, интересы, цели политики // МЭМО.– 1995.– № 4.
52. Концептуальні підходи до членства в НАТО: досвід держав-членів Альянсу.– К.: Євроатлантикінформ, 2005.
53. Копійка В. В. Военно-политическая интеграция в Западной Европе: достижения та перспективы // Вісн. Київ. ун-ту: Міжнар. відносини.– 1997.– Вип. 6.
54. Крамаревський А. Расширение НАТО и безопасность Украины // Підтекст.– 1998.– № 29–31.
55. Кулик В. Розширення НАТО: позиція України // Політика і час.– 1995.– № 11.
56. Купчишин О. Пріоритети України стосовно ЄС та НАТО і сучасний стан україно-голландських відносин // Екон. часоп. – XXI.– 2006.– № 7–8.– С. 4–5.

57. Липовецький С. Україна-НАТО // Визвольний шлях.– 2002.– № 8.– С. 3–9.
58. Максимова М. В XXI век – со старыми и новыми глобальными проблемами // МЭМО.– 1998.– № 10.
59. Максимычев И.Ф. Дилемма европейской безопасности и Россия // США: ЭПИ.– 1995.– № 7.
60. Мацейко Ю. До нового розуміння неподільної безпеки // Політика і час.– 1997.– № 2.
61. Международные отношения ближайшего десятилетия и Россия // Лат. Америка.– 1996.– № 2.
62. Михайлов Т. А. Эволюция геополитических идей.– М., 1999.
63. Мовчан М. Україна – НАТО: проблеми та перспективи // Нова політика.– 2001.– № 3.– С. 26–28.
64. Морозов К. П. Невідоме НАТО // Персонал.– 2003.– № 11.– С. 48–53.
65. Мошес А. Политика Запада в отношении Украины // МЭМО.– 1996.– № 2.
66. Мурадян А. А. Буржуазные теории международной политики.– М., 1988.
67. НАТО після Риги.– Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2006.– 8 с.
68. НАТО у XXI столітті.– К.: Центр інформації та документації НАТО в Україні, 2004.– 23 с.
69. Невідомі Н. Економічні аспекти євроатлантичної інтеграції України // Актуальні проблеми економіки.– 2002.– № 11.– С. 54–60.
70. Немчинов И. Украинский ответ на геополитические вызовы // Підтекст.– 1998.– № 27–28.
71. Нікіткок В. Розвиток відносин Україна-НАТО: особливості сучасного етапу // Екон. часоп.– XXI.– 2004.– № 11–12.– С. 21–22.
72. Нікіткок В. Чи бути Україні в НАТО?: Сім критеріїв набуття членства в Альянсі // Військо України.– 2003.– № 3–4.– С. 10–11.
73. Ніколасць К. М. Стосунки України з НАТО: проблеми та перспективи // Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського.– Вінниця, 2003.– Вип. 6.– С. 240–247; Сер. „Історія“.
74. Нова Атлантична Ініціатива.– <http://www.aei.org/nai/nai.htm>.
75. Новини НАТО: Візит Північноатлантичної ради НАТО в Україні.– Брюссель: НАТО, 2005.– Вип. 3.
76. Нужно ли НАТО расширяться? Доклад независимой группы под председательством Г. Брауна // США: ЭПИ.– 1995.– № 8.
77. Олегин А. Д. НАТО: Максимальная эффективность минимальными средствами // Отечественные записки.– 2005.– № 5. (http://www.magazines.russ.ru/oz/2005/5/2005_5_13).
78. Особливе партнерство // Військо України.– 2002.– № 9–10.– С. 20–21.
79. Павленко Ю. Світ стає поліцентричним // Підтекст.– 1997.– № 5.
80. Павлів О. Нейтралітет у зовнішній політиці України: теорія і практика // Підтекст.– 1998.– № 21.
81. Палій О. Вступ до НАТО: двадцять переваг проти шести проблем на користь України // Екон. часоп.– XXI.– 2006.– № 7–8.– С. 18–19.
82. Палій О. Навіщо Україні НАТО?– К.: Дніпро, 2006.– 144 с.
83. Палій О. Прибалтика між Росією і НАТО. І далеко від України // Підтекст.– 1998.– № 19.
84. Палій О. Чому ще живе СНД? // Підтекст.– 1997.– № 39–40.
85. Панарин А. С. Глобальное политическое прогнозирование в условиях стратегической нестабильности.– М., 1999.
86. Панарин А. С. Философия политики.– М., 1996.
87. Партнерство Україна – НАТО / Уклад. І. Жовква.– К.: Вид-во Freedom House в Україні, 2002.– 32 с.
88. Перепелиця Г. Чеченська війна як „показова стрільба” для країн СНД // Політика і час.– 1994.– № 9.
89. Пирожков С., Чумак В. Україна і НАТО // Політика і час.– 1995.– № 6.
90. Піддуська І. Хто останній до НАТО // Спостерігач.– 1996.– № 25.
91. Поздняков Э. А. Философия политики: В 2 т.– М., 1994.
92. Политология: хрестоматія / сост. проф. М. А. Василик, доц. М. С. Вершинин.– М., 1999.
93. Празький Саміт і трансформація НАТО: Довідник.– Брюссель, 2003.– 106 с.
94. Про стратегію України щодо Організації Північноатлантичного договору (НАТО) // Політика і час.– 2002.– № 9.– С. 84–86.
95. Програма „Партнерство заради миру“.– <http://www.nato.int/issues/pfip/>.
96. Програми партнерства: давні й нові // НАТО-Ревю.– 2007.– Літо.
97. Рахманинов Ю. О причинах и возможных последствиях расширения НАТО // МЖ.– 1996.– № 7.
98. Рахманинов Ю. Шансы глобальной безопасности в XXI веке // МЖ.– 1995.– № 11–12.
99. Римский клуб. История создания, избранные доклады и выступления, официальные материалы // Под ред. Д. И. Гвишиани.– М., 1997.
100. Рудич І. Євроатлантична інтеграція – прагнення України надолужити згаяний час // Військо України.– 2003.– № 11–12.– С. 20–21.
101. Рудич Ф. Місце і роль України в новому геополітичному просторі // Нова політика.– 1998.– № 5.
102. Рябов С. Г. Політологічна теорія держави.– К., 1996.
103. Ситник Г. Інтеграція України в НАТО у контексті розвитку європейського простору безпеки та соціологічних оцінок // Вісн. Нац. акад. держ. Упр. при Президентові України.– 2005.– № 1.– С. 18–25.
104. Современные международные отношения: Учебник / под ред. А. В. Торкунова.– М., Рос. энцикл., 2000.
105. Соскін О. Вступ до НАТО: українська перспектива // Екон. часоп.– XXI.– 2005.– № 9–10.– С. 24–25.
106. Соскін О. Членство в НАТО: переваги для України // Екон. часоп.– XXI.– 2005.– № 3–4.– С. 37–39.
107. Стамбульський саміт НАТО 2004 року.– <http://www.natoistanbul2004.org.tr/>.
108. Стратегічна концепція Альянсу.– Брюссель: Відділ інформації та преси НАТО, 1999.– 19 с.
109. Сунгуровський М. Україна НАТО: проблема свідомого вибору // Дзеркало тижня.– 2006.– 2 грудня (№ 46).– С. 5.
110. Тиммерманн Х. Процесс дезинтеграции и реорганизации СНГ // МЭМО.– 1998.– № 12.
111. Ткаченко В. М. Україна на межі цивілізацій.– К., 1995.
112. Тодоров І. Політичні та правові засади співробітництва України і НАТО // Вісн. КНУ ім. Т. Шевченка: Сер. „Історія”.– 2004.– Вип. 71–72.– С. 108–111.
113. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії.: У 2 т.– К., 1995.
114. Томашевич О. „Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО” як складова програм партнерства НАТО з Україною // Актуальні проблеми міжнар. відносин.– Вип. 30 (Част. II).– К., 2001.– С. 58–62.

115. Томашевич О. Концепція багатонаціональних об'єднаних оперативнотактичних сил (БООТС) через призму програми „Партнерство заради миру” та перспективи участі України в БООТС // Актуальні проблеми міжнар. відносин.– Вип. 27 (Част. III)– К., 2001.– С. 44–47.
116. Томашевич О. Середземноморський діалог як складова програм партнерства НАТО // Актуальні проблеми міжнар. відносин.– Вип. 23 (Ч. I)– К., 2000.– С. 42–47.
117. Томашевич О. Україна та операції з підтримання миру під егідою НАТО // Актуальні проблеми міжнар. відносин.– Вип. 28 (Част. II)– К., 2001.– С. 92–99.
118. Томашевич О. Участь України в програмах партнерства НАТО // Наук. вісн. дипломат. акад. України.– Вип. 6.– К., 2002.– С. 39–46.
119. Тупчієнко Д. Л. Міжнародно-правові аспекти взаємовідносин України з НАТО у контексті нового світового порядку // Наук. вісн. дипломатичної акад. України.– К., 1998.– Вип. 1.– С. 195–196.
120. Україна – НАТО в запитаннях і відповідях.– Черкаси: Відлуння-Плюс, 2006.– 56 с.
121. Україна – НАТО: досвід та нові виміри співробітництва / Ред. О. Палій.– К.: Атлантична рада України, 2002.– 99 с.
122. Україна – НАТО: Майбутнє в руках минулого.– К.: Заповіт, 2004.– 176 с.
123. Україна – НАТО: Особливе партнерство.– Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2007.– 16 с.
124. Україна – НАТО: співробітництво та спільні програми / Підгот. М. Задорожний // Географ. та основи економіки в шк.– 2003.– № 1.– С. 48–50.
125. Україна в геополітичному інтер'єрі кінця ХХ сторіччя (матеріали дискусії) // Політична думка.– 1994.– № 3.
126. Україна–НАТО – поглиблення співпраці // Військо України.– 2000.– № 7–8.– С. 19–21.
127. Уткин А. И. Американская футурология международных отношений в ХХ веке.– М., 1990.
128. Уткин А. И. Россия и Запад: история цивилизаций.– М., 2000.
129. Харченко І., Султанський П. Повернення в Європу: поміж метою і дійсністю // Політика і час.– 1997.– № 5–6.
130. Храбан І. Довгий шлях до своєї Праги. Євроатлантична інтеграція – головна домінанта зовнішньої політики України // Політика і час.– 2003.– № 7.– С. 35–42.
131. Чаповська Л. Вступатимуть в НАТО не військові, а суспільство в цілому: Взаємовідносини Україна – НАТО: проблеми та перспективи // Політика і час.– 2004.– № 6.– С. 23–29.
132. Череди І. „Ташкентський пакт”: перспективи на 1997-й // Підтекст.– 1997.– № 2.
133. Черноусенко О. Партнерство Україна – НАТО: еволюція розвитку // Політика і час.– 2003.– № 10.– С. 3–8.
134. Членство України в НАТО: доласмо міфи – будусмо нове майбутнє // Екон. часоп.– XXI.– 2006.– № 1–2.– С. 16–32.
135. Шерр Д. Україна і НАТО: реалізм сьогодні, членство завтра? // Дзеркало тижня.– 2005.– 29 жовт. (№ 42)– С. 4.
136. Шлях до НАТО: вимір безпеки. Лідери думок про євроатлантичну інтеграцію України / В. В. Бадра, С. Г. Згурець, М. М. Самусь, О. О. Набоченко.– К.: Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, 2006.– 222 с.
137. Шпенглер О. Закат Європи. Очерки мифологии мировой истории.– М., 1993.

138. Шутов О. Поступ України до НАТО. Крок вперед чи рух на місці? // Військо України.– 2007.– № 2.– С. 4–7.
139. Щербак Ю. Коли Україна стане членом НАТО? // Україна дипломатична: Наук. щорічник.– К., 2004.– Вип. 4.– С. 445–471.
140. Язькова А. Где пройдет новая “линия безопасности” в Европе // МЭМО.– 1995.– № 4.

Рекомендовані іншомовні джерела для самостійного опрацювання

1. Art, Robert J. CREATING A DISASTER: NATO'S OPEN DOOR POLICY (Political Science Quarterly.– Vol. 113.– № 3, Fall 1998.– P. 383–404) <http://epn.org/psq/1998.html#113.3>.
2. 10. Gordon, Philip H.; Steinberg, James B. NATO ENLARGEMENT: MOVING FORWARD.– Washington: Brookings Institution, December 2001.– 8 p. <http://www.brook.edu/comm/policybriefs/pb90.htm>.
3. 11. Kaplan, Lawrence S. THE LONG ENTANGLEMENT: NATO'S FIRST FIFTY YEARS.– Westport, CT: Praeger, 1999.– 264 p. <http://info.greenwood.com/books/0275964/0275964183.html>.
4. 12. Kugler, Richard L. ENLARGING NATO: THE RUSSIA FACTOR.– Santa Monica, CA: Rand, 1996.– 300 p. <http://www.rand.org/publications/MR/MR690/>.
1. Leonard, Dick. A NEW LOOK AT NATO ENLARGEMENT (Europe.– № 409.– September 2001.– P. 3) <http://www.eurunion.org/magazine/0109/toc.htm>.
5. Mattox, Gale A.; Rachwald, Arthur R., eds. ENLARGING NATO: THE NATIONAL DEBATES.– Boulder, CO: Lynne Rienner, 2001.– 300 p. (<http://www.rienner.com/viewbook.cfm?BOOKID=1182&search=enlarging%20nato>).
6. 15. Meyer, Kent R. U.S. SUPPORT FOR BALTIC MEMBERSHIP IN NATO: WHAT ENDS, WHAT RISKS? (Parameters.– Vol. 30.– № 4.– Winter 2000/2001.– P. 67–82) <http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/00winter/meyer.htm>.
7. O'Hanlon, Michael. PLAY NICE WITH NATO (Bulletin of the Atomic Scientists.– Vol. 57.– № 1.– January/February 2001.– P. 37–38) <http://www.thebulletin.org/issues/2001/jf01/jf01hanlon.html>.
8. Rauchhaus, Robert W. EXPLAINING NATO ENLARGEMENT.– Portland, OR: Frank Cass, 2001.– 219 p. <http://www.cassbooks.com/bd.cgi/cass/DDW?K=182829596409984&M=1&W=FULLTEXT%2CCKEYWORD+INC+%27rauchhaus%27&TAG=&CID=&f=r>.
9. Schake, Kori. EUROPE AFTER NATO EXPANSION: THE UNFINISHED SECURITY AGENDA.– La Jolla, CA: Institute on Global Conflict and Cooperation, University of California, 1998.– 23 p. <http://www-igcc.ucsd.edu/igcc2/PolicyPapers/pp38.html>.
10. Smith, Martin A.; Timmins, Graham, eds. BUILDING A BIGGER EUROPE: EU AND NATO ENLARGEMENT IN COMPARATIVE PERSPECTIVE.– Burlington, VT: Ashgate, 2000.– 184 p. <http://www.ashgate.com/html/bookdetail.cfm?isbn=1840144610>.
11. Baker, James A. RUSSIA IN NATO? (The Washington Quarterly.– Vol. 25.– № 1.– Winter 2002.– P. 95–103) <http://www.twq.com/02winter/baker.htm>.
12. Solana, Javier. PREPARING NATO FOR THE 21ST CENTURY (The Officer.– Vol. 74.– № 10.– November 1998.– P. 32–34) <http://www.vm.ce/nato/docu/speech/1998/s980904a.htm>.

13. Szayna, Thomas S. NATO ENLARGEMENT: FORECASTING THE "WHO" AND "WHEN" (National Security Studies Quarterly.- Vol. 7.- № 3.- Summer 2001.- P. 31-92) <http://www.georgetown.edu/sfs/programs/nssp/nssp/summer01.html>.
14. Van Heuven, Marten; Treverton, Gregory F. EUROPE AND AMERICA: HOW WILL THE UNITED STATES ADJUST TO THE NEW PARTNERSHIP?-Santa Monica, CA: Rand, 1998.- 8 p. <http://www.rand.org/publications/IP/IP171/index.html>.
15. Weisberger, Bernard A. NATO'S NATIVITY (American Heritage.- Vol. 49.- № 6.- October 1998.- P. 18-20) <http://www.americanheritage.com/98/oct/018.htm>.
16. Winner, Andrew C. THE BALTIC STATES: HEADING WEST (The Washington Quarterly.- Vol. 25.- № 1.- Winter 2002.- P. 207-219) <http://www.twq.com/02winter/winner.htm>.
17. Wyllie, James H. NATO'S BLEAK FUTURE (Parameters.- Vol. 28.- № 4.- Winter 1998-99.- P. 113-123) http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/98_winter/wyllie.htm.
18. Yost, David S. NATO TRANSFORMED: THE ALLIANCE'S NEW ROLES IN INTERNATIONAL SECURITY.- Washington: U.S. Institute of Peace, 1998.- 432 p. <http://www.usip.org/pubs/catalog/nato.html>.
19. Ian O. Lesser, Jerrold D. Green, F. Stephen Larrabee, Michele Zanini. The Future of NATO's Mediterranean Initiative: Evolution and Next Steps. http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1164/index.html.
20. F. Stephen Larrabee, Jerrold D. Green, Ian O. Lesser, Michele Zanini. NATO's Mediterranean Initiative Policy Issues and Dilemmas. http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR957/index.html.
21. F. Stephen Larrabee, Carla Thorson. Mediterranean Security New Issues and Challenges.- Brussels, 1995.- 15-17 October. http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF122/.
22. Bering, Helle. THE NEW, BIGGER NATO: FEARS V. FACTS (Policy Review.- № 106.- April/May 2001.- P. 3-12) <http://www.heritage.org/policyreview/apr01/bering.html>.
23. Bilinsky, Yaroslav. ENDGAME IN NATO'S ENLARGEMENT: THE BALTIC STATES AND UKRAINE.- Westport, CT: Praeger, 1999.- 168 p. <http://info.greenwood.com/books/0275963/0275963632.html>.
24. Black, Joseph L. RUSSIA FACES NATO EXPANSION: BEARING GIFTS OR BEARING ARMS?- Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2000.- 288 p. <http://www.rowmanlittlefield.com/Catalog/SingleBook.shtml?command=Search&db=^DB/CATALOG.db&eqSKUdata=0847698661>.
25. Carpenter, Ted Galen, ed. NATO ENTERS THE 21ST CENTURY.- Portland, OR: Frank Cass, 2001.- 189 p. http://www.cassbooks.com/bd.cgi/cass/DDW?K=182711460021915&M=3&W=FULLTEXT%2CKEYWORD+INC+%27galen%27+ORDER+BY+SORT_TITLE/A&TAG=&CID=&r=n.
26. Crisen, Sabina. NATO ENLARGEMENT AND PEACEKEEPING: JOURNEYS TO WHERE? Washington: Woodrow Wilson Center for Scholars, April 2001.- 49 p. <http://wwics.si.edu/ees/special/2001/peace.htm>.
27. Goldgeier, James M. NOT WHETHER BUT WHEN: THE U.S. DECISION TO ENLARGE NATO.- Washington: Brookings Institution, 1999.- 182 p. http://www.brookings.edu/press/books/not_whether_but_when.htm.
28. Gordon, Philip H. NATO AFTER 11 SEPTEMBER (Survival.- Vol. 43.- № 4.- Winter, 2001.- P. 89-106) http://www3.oup.co.uk/surviv/hdb/Volume_43/Issue_04/430089.sgm.abs.html.
29. Art, Robert J. CREATING A DISASTER: NATO'S OPEN DOOR POLICY (Political Science Quarterly.- Vol. 113.- No. 3.- Fall 1998.- P. 383-404) <http://epn.org/psq/1998.html#113.3>.
30. Baker, James A. RUSSIA IN NATO? (The Washington Quarterly.- Vol. 25.- No. 1.- Winter, 2002.- P. 95-103) <http://www.twq.com/02winter/baker.htm>.
31. Bering, Helle. THE NEW, BIGGER NATO: FEARS V. FACTS (Policy Review.- No. 106.- April/May 2001.- P. 3-12). <http://www.heritage.org/policyreview/apr01/bering.html>.
32. Bilinsky, Yaroslav. ENDGAME IN NATO'S ENLARGEMENT: THE BALTIC STATES AND UKRAINE.- Westport, CT: Praeger, 1999.- 168 p. <http://info.greenwood.com/books/0275963/0275963632.html>.
33. Black, Joseph L. RUSSIA FACES NATO EXPANSION: BEARING GIFTS OR BEARING ARMS?- Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2000.- 288 p. <http://www.rowmanlittlefield.com/Catalog/SingleBook.shtml?command=Search&db=^DB/CATALOG.db&eqSKUdata=0847698661>.
34. Carpenter, Ted Galen, ed. NATO ENTERS THE 21ST CENTURY.- Portland, OR: Frank Cass, 2001.- 189 p. http://www.cassbooks.com/bd.cgi/cass/DDW?K=182711460021915&M=3&W=FULLTEXT%2CKEYWORD+INC+%27galen%27+ORDER+BY+SORT_TITLE/A&TAG=&CID=&r=n.
35. Crisen, Sabina. NATO ENLARGEMENT AND PEACEKEEPING: JOURNEYS TO WHERE? Washington: Woodrow Wilson Center for Scholars.- April 2001.- 49 p. <http://wwics.si.edu/ees/special/2001/peace.htm>.
36. F. Stephen Larrabee, Carla Thorson. Mediterranean Security New Issues and Challenges.- Brussels, 1995.- 15-17 October. http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF122/.
37. F. Stephen Larrabee, Jerrold D. Green, Ian O. Lesser, Michele Zanini. NATO's Mediterranean Initiative Policy Issues and Dilemmas. http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR957/index.html.
38. Goldgeier, James M. NOT WHETHER BUT WHEN: THE U.S. DECISION TO ENLARGE NATO.- Washington: Brookings Institution, 1999.- 182 p. http://www.brookings.edu/press/books/not_whether_but_when.htm.
39. Gordon, Philip H. NATO AFTER 11 SEPTEMBER (Survival.- Vol. 43.- No. 4, Winter 2001.- P. 89-106). http://www3.oup.co.uk/surviv/hdb/Volume_43/Issue_04/430089.sgm.abs.html.
40. Gordon, Philip H.; Steinberg, James B. NATO ENLARGEMENT: MOVING FORWARD.- Washington: Brookings Institution, December 2001.- 8 p. <http://www.brook.edu/comm/policybriefs/pb90.htm>.
41. <http://www.usip.org/pubs/catalog/nato.html>.
42. Ian O. Lesser, Jerrold D. Green, F. Stephen Larrabee, Michele Zanini. The Future of NATO's Mediterranean Initiative: Evolution and Next Steps. http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1164/index.html.
43. Kaplan, Lawrence S. THE LONG ENTANGLEMENT: NATO'S FIRST FIFTY YEARS.- Westport, CT: Praeger, 1999.- 264 p. <http://info.greenwood.com/books/0275964/0275964183.html>.
44. Kugler, Richard L. ENLARGING NATO: THE RUSSIA FACTOR.- Santa Monica, CA: Rand, 1996.- 300 p. <http://www.rand.org/publications/MR/MR690/>.
45. Leonard, Dick. A NEW LOOK AT NATO ENLARGEMENT (Europe, No. 409.- September 2001.- P. 3) <http://www.eurunion.org/magazine/0109/toc.htm>.

46. Mattox, Gale A.; Rachwald, Arthur R., eds. ENLARGING NATO: THE NATIONAL DEBATES.– Boulder, CO: Lynne Rienner, 2001.– 300 p. <http://www.rienner.com/viewbook.cfm?BOOKID=1182&search=enlarging%20nato>
47. Meyer, Kent R. U.S. SUPPORT FOR BAL TIC MEMBERSHIP IN NATO: WHAT ENDS, WHAT RISKS? (Parameters.– Vol. 30, No. 4.– Winter 2000/2001.– P. 67–82) <http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/00winter/meyer.htm>.
48. O'Hanlon, Michael. PLAY NICE WITH NATO (Bulletin of the Atomic Scientists.– Vol. 57.– No. 1.– January/February 2001.– P. 37–38) <http://www.thebulletin.org/issues/2001/jf01/jf01hanlon.html>.
49. Rauchhaus, Robert W. EXPLAINING NATO ENLARGEMENT.– Portland, OR: Frank Cass, 2001.– 219 p. <http://www.cassbooks.com/bd.cgi/cass/DDW?K=182829596409984&M=1&W=FULLTEXT%2CKEYWORD+INC+%27rauchhaus%27&TAG=&CID=&r=n>.
50. Schake, Kori. EUROPE AFTER NATO EXPANSION: THE UNFINISHED SECURITY AGENDA.– La Jolla, CA: Institute on Global Conflict and Cooperation, University of California, 1998.– 23 p. <http://www.igcc.ucsd.edu/igcc2/PolicyPapers/pp38.html>.
51. Smith, Martin A.; Timmins, Graham, eds. BUILDING A BIGGER EUROPE: EU AND NATO ENLARGEMENT IN COMPARATIVE PERSPECTIVE.– Burlington, VT: Ashgate, 2000.– 184 p. <http://www.ashgate.com/html/bookdetail.cfm?isbn=1840144610>
52. Solana, Javier. PREPARING NATO FOR THE 21ST CENTURY (The Officer.– Vol. 74.– No. 10.– November 1998.– P. 32–34) <http://www.vm.ee/nato/docu/speech/1998/s980904a.htm>.
53. Szayna, Thomas S. NATO ENLARGEMENT: FORECASTING THE "WHO" AND "WHEN" (National Security Studies Quarterly.– Vol. 7.– No. 3.– Summer 2001.– P. 31–92) <http://www.georgetown.edu/sfs/programs/nssp/nssq/summer01.html>.
54. Van Heuven, Marten; Treverton, Gregory F. EUROPE AND AMERICA: HOW WILL THE UNITED STATES ADJUST TO THE NEW PARTNERSHIP?–Santa Monica, CA: Rand, 1998.– 8 p. <http://www.rand.org/publications/IP/IP171/index.html>.
55. Weisberger, Bernard A. NATO'S NATIVITY (American Heritage.– Vol. 49.– No. 6.– October 1998.– P. 18–20). <http://www.americanheritage.com/98/oct/018.htm>.
56. Winner, Andrew C. THE BAL TIC STATES: HEADING WEST (The Washington Quarterly.– vol. 25.– no. 1.– Winter 2002.– P. 207–219) <http://www.twq.com/02winter/winner.htm>.
57. Wyllie, James H. NATO'S BLEAK FUTURE (Parameters.– Vol. 28.– No. 4.– Winter 1998–99.– P. 113–123). <http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/98winter/wyllie.htm>
58. Yost, David S. NATO TRANSFORMED: THE ALLIANCE'S NEW ROLES IN INTERNATIONAL SECURITY.– Washington: U.S. Institute of Peace, 1998.– 432 p.

Сайти Інтернет

- Офіційна домашня сторінка НАТО – <http://www.nato.int/>.
 Домашня сторінка, присвячена перетворенню командування НАТО – <http://www.act.nato.int/>.
 Об'єднані озброєні сили НАТО в Північній Європі – <http://www.afnorth.nato.int/>.
 Рада євроатлантичного партнерства – <http://www.nato.int/issues/eapc/>.

- Європейський центр досліджень безпеки Джорджа К. Маршалла – <http://www.marshallcenter.org/>.
 Об'єднане командування збройними силами НАТО в Неаполі – <http://www.afsouth.nato.int/>.
 Агентство НАТО з консультацій, командування і управління – <http://www.nc3a.nato.int/>.
 Парламентська асамблея НАТО – <http://www.naa.be/>.
 Стамбульський саміт НАТО 2004 року – <http://www.natoistanbul2004.org.tr/>.
 Програма „Партнерство заради миру” – <http://www.nato.int/issues/pfp/>.
 Штаб Верховного головнокомандуючого об'єднаними збройними силами НАТО в Європі – <http://www.nato.int/shape/>.
 Атлантична рада США – <http://www.acus.org/NATO50/Default.htm>.
 Британо-американська інформаційна рада з безпеки: Мережа з питань європейської і трансатлантичної безпеки – <http://www.basicint.org/netsindx.htm>.
 Центр стратегічних і міжнародних досліджень: Євро-фокус – <http://www.csis.org/html/eurofoc.html>.
 Документи з питань американської зовнішньої політики: НАТО – <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/nato.htm>.
 Глобальне охоплення: НАТО – <http://www.nyu.edu/globalbeat/nato.html>.
 Інститут аналізу питань зовнішньої політики: Трансатлантична конференція – <http://www.ifpa.org/new/natomain.htm>.
 Університет національної оборони: НАТО: Бібліографія – <http://www.ndu.edu/ndu/library/bibs/nato498.html>.
 Нова атлантична ініціатива – <http://www.aei.org/nai/nai.htm>.
 Північноатлантична асамблея – <http://www.naa.be/>.
 Організація Північноатлантичного договору на веб-сайті 50-ї Конференції – <http://www.nato50otan.org/>.
 Організація Північноатлантичного договору: 50 років – <http://www.nato.int/nato/@50/nato50.htm>.
 SACLANT: Верховний головнокомандуючий об'єднаними збройними силами у Європі – <http://www.saclant.nato.int/>.
 SHAPE: Штаб верховного головнокомандуючого об'єднаними збройними силами в Європі – <http://www.shape.nato.int/>.
 Міністерство оборони США: 50-річчя НАТО – <http://www.defenselink.mil/specials/NATO/>.

Навчальне видання

Федонюк Сергій Валентинович

Геополітичні аспекти євроатлантичної інтеграції України

Навчально-методичне видання

Друкується в авторській редакції

Оригінал-макет виготовлено на факультеті міжнародних відносин
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(43021 м. Луцьк, вул. Винниченка, 28)

Підп. до друку 19.12.2008 р. Формат 60X84/16. Папір офс. Гарн. Times. Друк
цифровий. Обсяг 2,79 ум. друк. арк., 2,3 обл.-вид. арк. Наклад 300 пр.

*Редакційно-видавничий відділ „Вежа” Волинського національного
університету імені Лесі Українки (43025 м. Луцьк, просп. Волі, 13).*

Друк – РВВ „Вежа” ВНУ ім. Лесі Українки (43025 м. Луцьк, просп. Волі, 13).
Свідоцтво Держкомінформу ДК № 590 від 07.09.2001 р.